

	Nieuwsuur-uitzending	Timerstand	Commissie Van Dijk	Pagina's
1	Het ministerie van Landbouw heeft tijdens de Q-koorts epidemie informatie achter gehouden over bijna 100 besmette bedrijven.	00.01	Van de driehonderd zestig geitenbedrijven en veertig schapenbedrijven met meer dan vijftig dieren waren in februar 2010 drieënzeventig geitenbedrijven en twee schapenbedrijven positief. Deze cijfers zijn gebaseerd op de PCR-testen. (p.16) De Commissie is van oordeel dat de Kamer juist is geïnformeerd. ... Vanaf juni 2008 hebben de ministeries met enige regelmaat - en vanaf 1 september 2009 met grote regelmaat - de Kamer actief geïnformeerd over de stand van zaken ten aanzien van de infectie onder mens en dier, de visie van de geraadpleegde deskundigen en de gemaakte afwegingen en beleidskeuzes. (p.107-108)	p.16
2	Ruim een half jaar lang was die informatie bekend	00.07	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
3	Maar er werd niets mee gedaan om de epidemie bij mensen te stoppen	00.09	Een vervoersverbod om verspreiding tegen te gaan was voorafgaand aan het beschikbaar komen van de PCR-test op tankmelk geen zinvolle maatregel (p.60). De Commissie stelt vast dat onder meer een tertkotschietende bronopsparing tot halverwege 2009 de discussie levend heeft gehouden of geiten al of niet de cruciale factor vormden in het Q-koortsverhaal (p.85). De tankmelktest voor melkvee was al in 2006 ingezet door de GD. Gezien het feit dat de PCR-test op melk van individuele geiten al bij aanvang van de epidemie beschikbaar was, heeft het naar mening van de Commissie lang geduurd voor de tankmelktest bij geiten operationeel werd (najaar 2009) Dat is jammer, omdat de uitkomsten van de tankmelksurveillance erg belangrijk bleken voor het handelingsperspectief bij de bestrijding. (p.86) De communicatie tssen de betrokken ministeries, LNV en VWS, laat geen grote fouten of gebreken zien, maar het duurde te lang totdat de overheidscommunicatie naar buiten voldoende gecentraliseerd, geïntegreerd, herkenbaar en uniform werd. De integratie van de overheidscommunicatie werd bemoeilijkt door de institutionele complexiteit rond het Q-koortsprobleem, waardoor een eenduidige regie pas laat gerealiseerd werd (p.97) Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiënemaatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107)	p.60, p.85, p.86, p.97, p.107
4	In die periode hebben ruim 2000 mensen Q-koorts gekregen	00.12	Op 11 mei 2009 heeft opnieuw een OMT-overleg (nummer 46) plaats onder voorzitterschap van de directeur van het Cib. Deelnemers zijn o.a. de GGD HvB, de GD en de VWA. In het advies aan het BAO wordt onder meer aangegeven dat er in 2009 tot dat tijdstip 357 nieuwe ziektegevallen zijn gemeld en dat de meldingsnelheid sterk is toegenomen. p.50 In 2007 zijn in Nederland 168 patiënten met Q-koorts gemeld. ... In 2008 waren er duizend meldingen van Q-koorts in heel Nederland. ... In 2009 steeg het aantal meldingen naar 2.354. (p.17)	p.50, p.17
5	Dat blijkt uit een reconstructie van Nieuwsuur	00.16	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
6	Ab Klink, Oud-Minister van Volksgezondheid, hoorzitting Nationale Ombudsman april 2012: "2009 liepen we op tegen de grenzen van ons repertoire wat ik al zoëven al zei. Dat gaf echt een verlamdend gevoel, want we hadden die PCR-test nog niet hè, wij wisten toen nog niet welke bedrijven risicovol waren en welke andere niet, dus dat gaf echt een verlamdend maar ook een gevoel van urgentie van en nu..."	00.29	Getroffen maatregelen: 12 juni 2008 - Q-koorts bij geiten en schapen wordt meldingsplichtig (criterium vijf procent abortus, verbod om binnen negentig dagen na melding van Q-koorts mest uit de stal te verwijderen, alleen strikt noodzakelijk bezoekers toelaten binnen negentig dagen na melding; 16 oktober 2008 - Ontheffing Coxevac vaccin, vrijwillige vaccinatie in 45 km zone; 2 februari 2009 - verplichting tot hygiënemaatregelen op bedrijven met meer dan vijftig melkgeiten of melkschapen; 20 april 2009 - verplichting tot vaccinatie van melkgeiten en melkschapen voor 1 januari 2010 op bedrijven met meer dan vijftig dieren en op bedrijven met een publieke functie. (p.106) De tankmelktest voor melkvee was al in 2006 ingezet door de GD. Gezien het feit dat de PCR-test op melk van individuele geiten al bij aanvang van de epidemie beschikbaar was, heeft het naar mening van de Commissie lang geduurd voor de tankmelktest bij geiten operationeel werd (najaar 2009) Dat is jammer, omdat de uitkomsten van de tankmelksurveillance erg belangrijk bleken voor het handelingsperspectief bij de bestrijding. (p.86) De meest betrouwbare test om C. burnetii direct te identificeren is de Polymerase Chain Reaction (PCR). Deze test was bij aanvang van de epidemie reeds beschreven en ook al op grote schaal toegepast, ondermeer in Frankrijk. (p.70) In de wetenschappelijk de literatuur is al in 2007 melding gemaakt van de toepassing van een tankmelktest op geitenbedrijven. Moleculaire testen waarmee stammen kunnen worden getypeerd, waren gedurende de epidemie nog niet geschikt voor inzet bij de bestrijding (p.71) De IFT en ELISA zijn de meest gebruikte serologische testen. Beide waren bij aanvang van de epidemie al commercieel beschikbaar en beschreven. (p.71) De diagnostische mogelijkheden om kiem en antilichamen aan te tonen bij mens en dier waren aanwezig in 2007 (p.75) Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiënemaatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107) Bij de brief van 4 december 2008 informeert de directeur van het Cib de DG Volksgezondheid VWS over de adviezen die zijn geformuleerd tijdens het Deskundigenberaad van 19 november 2008. In de brief van 4 december 2008 wordt melding gemaakt van de tijdens het Deskundigenberaad getrokken conclusies. Eén van die conclusies luidt dat er geen nieuwe inzichten bestaan met betrekking tot de bestrijding van de Q-koorts, en voorts dat er een aanzienlijke kans bestaat dat erin in 2009 opnieuw een verheffing van de Q-koorts plaats zal vinden.	p.106, p.86, p.75, p.107, p.47

7	Gerda Verburg, Oud-Minister van Landbouw, hoorzitting Nationale Ombudsman april 2012: "En dat de hele wereld ook over onze schouder heeft meegekeken hoe wij als het ware in het donker bezig waren om te zoeken naar mogelijkheden om dan wel aangrijpingspunten te vinden die effectief zouden blijken."	00.44	De meest betrouwbare test om C. burnetii direct te identificeren is de Polymerase Chain Reaction (PCR). Deze test was bij aanvang van de epidemie reeds beschreven en ook al op grote schaal toegepast, ondermeer in Frankrijk. (p.70) In de wetenschappelijk de literatuur is al in 2007 melding gemaakt van de toepassing van een tankmelktest op geitenbedrijven. Moleculaire testen waarmee stammen kunnen worden getypeerd, waren gedurende de epidemie nog niet geschikt voor inzet bij de bestrijding (p.71) De IFT en ELISA zijn de meest gebruikte serologische testen. Beide waren bij aanvang van de epidemie al commercieel beschikbaar en beschreven. (p.71) De diagnostische mogelijkheden om kiem en antilichamen aan te tonen bij mens en dier waren aanwezig in 2007 (p.75) Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiënemaatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107)	p.70, p.71, p.75, p.107
8	Gerda Verburg en Ab Klink tijdens hun verhoor onder ede door de Nationale Ombudsman afgelopen April. Beide oud-Ministers stellen dat pas eind 2009 een speciale test, de PCR-test, beschikbaar is om besmette bedrijven op te sporen.	01.00	Diagnostiek in de vroeg-acute fase berust op aantonen van C. burnetii-DNA in bloed, in sputum of andere materialen via PCR. De PCR is een relatief nieuwe techniek en de gevoeligheid ervan hant af van het stadium van de ziekte. Zodra antistoffen tegen C. burnetii verschijnen, neemt de gevoeligheid van de PCR voor het aantonen van acute Q-koorts snel af. (p.19.) Een positief uitgegeven laboratoriumbepaling van Q-koorts berust op een interpretatie door de medisch microbioloog van het serologische onderzoek en het PCR-onderzoek, dat echter niet in alle gevallen eenduidig te interpreteren is. ... In 2009 is een diagnostisch algoritme opgesteld, waaraan de meeste microbiologische laboratoria zich conformeren. (p.20) De meest betrouwbare test om C. burnetii direct te identificeren is de Polymerase Chain Reaction (PCR). Deze test was bij aanvang van de epidemie reeds beschreven en ook al op grote schaal toegepast, ondermeer in Frankrijk. (p.70) In de wetenschappelijk de literatuur is al in 2007 melding gemaakt van de toepassing van een tankmelktest op geitenbedrijven. Moleculaire testen waarmee stammen kunnen worden getypeerd, waren gedurende de epidemie nog niet geschikt voor inzet bij de bestrijding (p.71) De IFT en ELISA zijn de meest gebruikte serologische testen. Beide waren bij aanvang van de epidemie al commercieel beschikbaar en beschreven. (p.71) De diagnostische mogelijkheden om kiem en antilichamen aan te tonen bij mens en dier waren aanwezig in 2007 (p.75) Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiënemaatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107)	p.19, p.70, p.71, p.75, p.107
9	Ab Klink, Oud-Minister van Volksgezondheid, hoorzitting Nationale Ombudsman april 2012: "[Eind/En] 2009 konden we dus specifiek gaan inzoomen op die bedrijven die besmet waren en hebben we ook niet gearzeld om te ruimen."	01.14	Vanaf oktober 2009 kon onderscheid gemaakt worden tussen besmette en niet-besmette bedrijven met behulp van de tankmelktest. (p.61) Op 21 december 2009 beginnen de ruiming (p.59). In antwoord op de brieven van de GGD HvB van 2 en 15 juli 2009 geeft de minister van LNV op 10 september 2009 in een brief toelichting op de nieuwe aanpak van de Q-koorts. De besmetverklaring van bedrijven zal voortaan gebaseerd worden op de (herhaalde) resultaten van een PCR in tankmelk. (p.55) Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiënemaatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107)	p.61, p.59, p.55, p.107
10	Ab Klink, Oud-Minister van Volksgezondheid, hoorzitting Nationale Ombudsman april 2012: "De PCR-test gaf nou juist wel aan welke bedrijven besmet waren en daardoor konden we ook verstrekkende maatregelen gaan nemen."	01.22	Vanaf oktober 2009 kon onderscheid gemaakt worden tussen besmette en niet-besmette bedrijven met behulp van de tankmelktest. (p.61) Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiënemaatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107)	p.61, p.59
11	Maar uit onderzoek van Nieuwsuur blijkt dat al in 2008 met deze test gewerkt wordt.	01.29	Vanaf het najaar van 2009 zijn melkgeiten- en melkschapenbedrijven regelmatig onderzocht met een Polymerase Chain Reaction (PCR) op bulkmelk. (p.16) In een brief aan de Tweede Kamer d.d. 28 augustus [PwC: Het rapport laat duidelijk zien dat dit 28 augustus 2009 betreft] melden de ministers van LNV en VWS dat er bij de bestrijding van de Q-koorts voortaan zal worden gewerkt op basis van tankmelkonderzoek. Mogelijke maatregelen worden geïnventariseerd en in polotstudies toegepast. Nog in 2009 wordt de Tweede Kamer over de uitwerking daarvan geïnformeerd. (p.55) Bovendien gaven tankmelkmetingen vanaf begin 2009 aan dat - in tegenstelling tot de verwachting - de meeste melkgeitenbedrijven niet met Q-koorts besmet waren. (p.110)	p.16, p.55, p.110
12	30% van de onderzochte bedrijven blijkt besmet	01.34	Bovendien gaven tankmelkmetingen vanaf begin 2009 aan dat - in tegenstelling tot de verwachting - de meeste melkgeitenbedrijven niet met Q-koorts besmet waren. (p.110)	p.110
13	Rond de jaarwisseling 2008-2009 is dit bekend, maar het ministerie van Landbouw doet op dat moment niets met die informatie.	01.38	Bovendien gaven tankmelkmetingen vanaf begin 2009 aan dat - in tegenstelling tot de verwachting - de meeste melkgeitenbedrijven niet met Q-koorts besmet waren. (p.110) Hierop paste LNV haar opvatting aan en ontstond de bereidheid - en wel per direct - om interventies te plannen specifiek gericht op besmette melkgeitenbedrijven. (p.110) Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiënemaatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107)	p.110
14	We leggen onze bevindingen voor aan drie Q-koorts deskundigen. Via de telefoon spreken we met Annie Rodolakis, en we interviewen Didier Raoult. Beide Franse wetenschappers hebben talloze Q-koorts-publicaties op hun naam staan.	01.46	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
15	Verder interviewen we arts-microbioloog Peter Wever van het Jeroen Bosch Ziekenhuis	01.59	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	

16	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Er zijn in de lente en in de zomer van 2009 nog duizenden misschien wel tien-duizenden mensen besmet geraakt met Q-koorts."	02.04	In deze zomer van 2009, toen het aantal patiënten richting de tweeduizend steeg en de genomen maatregelen (hygiënemaatregelen, uitrijverbod, vrijwillige vaccinatie) onvoldoende hielpen, neemt de minister van VWS telefonisch contact op met de directeur van Cib, om zijn zorg uit te spreken. (p.53) n 2007 zijn in Nederland 168 patiënten met Q-koorts gemeld. ... In 2008 waren er duizend meldingen van Q-koorts in heel Nederland. ... In 2009 steeg het aantal meldingen naar 2.354. (p.17)	p.53, p.17
17	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Dat hebben ze toch opgelopen verspreid vanuit besmette geitenbedrijven."	02.12	De Commissie stelt vast dat onder meer een tertkotschietende bronopsporing tot halverwege 2009 de discussie levend heeft gehouden of geiten al of niet de cruciale factor vormden in het Q-koortsverhaal (p.85) Een opmerkelijk punt betreft de verschillende werkwijzen c.q. verschillen in 'beleidslogica' van VWS en LNV als het gaat om 'het bewijs' dat melkgeitenbedrijven de meest waarschijnlijke infectiebron van de Q-koorts onder mensen waren. In de werkwijze van VWS volstond het gegeven van de clustering van humane gevallen rond melkgeitenbedrijven met abortusuitbraken. Voor VWS gold de kennis, dat geiten en schapen de meest voorkomende bron van Q-koortsuitbraken bij de mens zijn, als voldoende basis voor eerste interventies. LNV bleef wijzen op het gebrek aan wetenschappelijk bewijs van causaliteit. p.109-110.	p.85, p.109-110
18	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Die waren kwablijker al geïdentificeerd in 2008, uiterlijk januari 2009."	02.17	De Commissie stelt vast dat onder meer een tertkotschietende bronopsporing tot halverwege 2009 de discussie levend heeft gehouden of geiten al of niet de cruciale factor vormden in het Q-koortsverhaal (p.85) Bovendien gaven tankmelkmetingen vanaf begin 2009 aan dat - in tegenstelling tot de verwachting - de meeste melkgeitenbedrijven niet met Q-koorts besmet waren. (p.110)	p.85, p.110
19	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Dus ja d'r hadden maatregelen op getroffen kunnen worden."	02.25	De Commissie concludeert dat de verantwoordelijke bestuurders van LNV en VWS in de eerste jaren te laat en te weinig bestuurlijke activiteiten hebben ondernomen bij de bestrijding van de gevolgen van de uitbraak van de Q-koorts in Noord-Brabant. Beide departementen bleven te lang vasthouden aan de eigen beleidslogica en kwamen daardoor in een patstelling terecht die relatief laat werd doorbroken. Terwijl de verheffing van de Q-koorts zich in 2007 voordeed, is er bij de bestrijding van de gevolgen van de Q-koorts in feite een jaar - 2008 - verloren gegaan. Pas in 2009 komt de aanpak van de Q-koorts in een stroomversnelling (p.93) Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiënemaatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107)	p.93, p.107
20	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "En dan had, mja, de kans is groot dat een flink aantal mensen dan niet ziek hadden geworden."	02.28	De Commissie constateert dat er op verschillende momenten doortastender had kunnen en moeten worden opgetreden. In het verlengde van wat de Commissie hierover in Hoofdstuk 7 van dit rapport opmerkt, kan echter ook nu niet met zekerheid worden gezegd dat de uitkomst en het ziekteverloop dan ook daadwerkelijk anders waren geweest. (p.109)	p.109
21	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "I think things were quite easy". Vertaald in beeld: "Ik denk dat het heel makkelijk was."	02.33	In de wetenschappelijk de literatuur is al in 2007 melding gemaakt van de toepassing van een tankmelktest op geitenbedrijven. (p.71) De diagnostische mogelijkheden om kiem en antilichamen aan te tonen bij mens en dier waren aanwezig in 2007 (p.75)	p.71, p.75
22	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "I mean, well, you get an out break, you believe it's sheep or goats, you get the tools, you test on sheep and goats and that's it." Vertaald in beeld: "Bij een uitbraak neem je een test en test je de schapen en de geiten."	02.34	In de wetenschappelijk de literatuur is al in 2007 melding gemaakt van de toepassing van een tankmelktest op geitenbedrijven. (p.71) De diagnostische mogelijkheden om kiem en antilichamen aan te tonen bij mens en dier waren aanwezig in 2007 (p.75)	p.71, p.75
23	We gaan even terug in de tijd. In 2007 blijkt voor het eerst dat veel mensen Q-koorts krijgen.	02.42	Op 11 juli 2007 organiseert de LCI met de VWA een regionaal Q-koortsoverleg (nu er zestien Q-koortspatiënten blijken te zijn en er een vermoeden bestaat van meer), waarbij ook de GGD, Cib en GD aanwezig zijn. (p.36). De stand van zaken vanaf 15 mei 2007 blijkt op 17 juli 2007 de volgende: - Er zijn 49 patiënten met Q-koorts; (p.36)	p.36
24	In 2008 stijgt het aantal zieken verder naar duizend.	02.47	De directeur van het Cib deelt mee dat in de periode 1 januari tot 1 juni 2008 in Nederland 149 ziektegevallen van Q-koorts zijn gemeld tegenover 196 ziektegevallen in heel 2007. (p.42) In 2007 zijn in Nederland 168 patiënten met Q-koorts gemeld. ... In 2008 waren er duizend meldingen van Q-koorts in heel Nederland. ... In 2009 steeg het aantal meldingen naar 2.354. (p.17)	p.42, p.17
25	Geiten lijken de oorzaak.	02.51	Een opmerkelijk punt betreft de verschillende werkwijzen c.q. verschillen in 'beleidslogica' van VWS en LNV als het gaat om 'het bewijs' dat melkgeitenbedrijven de meest waarschijnlijke infectiebron van de Q-koorts onder mensen waren. In de werkwijze van VWS volstond het gegeven van de clustering van humane gevallen rond melkgeitenbedrijven met abortusuitbraken. Voor VWS gold de kennis, dat geiten en schapen de meest voorkomende bron van Q-koortsuitbraken bij de mens zijn, als voldoende basis voor eerste interventies. LNV bleef wijzen op het gebrek aan wetenschappelijk bewijs van causaliteit. p.109-110.	p.109-110
26	Omdat de ziekte aanhoudt, begint de Gezondheidsdienst voor Dieren in de zomer van 2008 een onderzoek.	02.53	6 maart 2008 is ook de datum van een nota van de directie VD LNV aan de DG LNV. ... In de nota zet de directie VD LNV alle feiten nog eens op een rij en vermeldt naar aanleiding hiervan dat de volgende afspraken zijn gemaakt binnen de directie: ... - Vanwege het uitblijven van het plan van aanpak geeft VD de GD opdracht het benodigde onderzoek uit te voeren. (p.41) Naar aanleiding van Kamervragen ... schrijft VD LNV in een nota dd. 23 mei 2008 ... In de nota staat ook dat er in 2009 diverse onderzoeken worden uitgevoerd om in beeld te brengen hoe de verspreiding van de Q-koorts zich voltrekt en hoe de overdracht is naar mensen. (p.42)	p.41, p.42
27	Via deze brief wordt aan alle geitenbedrijven verzocht om een melkmonster op te sturen voor onderzoek.	02.58	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
28	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Het lijkt me een heel goed initiatief om te kijken ja waar inderdaad de bronnen van de Q-koorts zich bevonden op dat moment."	03.06	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
29	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Het idee was inderdaad dat dat bij de geitenboeren lag..."	03.13	Een opmerkelijk punt betreft de verschillende werkwijzen c.q. verschillen in 'beleidslogica' van VWS en LNV als het gaat om 'het bewijs' dat melkgeitenbedrijven de meest waarschijnlijke infectiebron van de Q-koorts onder mensen waren. In de werkwijze van VWS volstond het gegeven van de clustering van humane gevallen rond melkgeitenbedrijven met abortusuitbraken. Voor VWS gold de kennis, dat geiten en schapen de meest voorkomende bron van Q-koortsuitbraken bij de mens zijn, als voldoende basis voor eerste interventies. LNV bleef wijzen op het gebrek aan wetenschappelijk bewijs van causaliteit. p.109-110.	p.109-110

30	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "...dus door alle geitenboeren aan te schrijven, ja, krijg je zo zicht op de bronnen."	03.14	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
31	Dit tankmelk onderzoek uit 2008 toont met een zogenaamde PCR-test aan dat 100 van de 300 bedrijven besmet zijn.	03.19	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
32	In die tijd zijn maar een paar bedrijven officieel besmet.	03.27	In deze zomer van 2009, toen het aantal patiënten richting de tweeduizend steeg en de genomen maatregelen (hygiënemaatregelen, uitrijverbod, vrijwillige vaccinatie) onvoldoende hielpen, neemt de minister van VWS telefonisch contact op met de directeur van Clb, om zijn zorg uit te spreken. (p.53) De precieze wijze waarop overdracht vanuit de geitenbedrijven naar de mens plaatsvindt, en de omvang van de verspreiding, zijn onbekend. (p.53)	p.53
33	Zij hebben spontane miskramen, een zogenaamde abortusstorm gehad.	03.31	Ook wordt aandacht besteed aan de criteria ten aanzien van de meldplicht. Die plicht bestaat voor grote bedrijven wanneer er binnen een periode van dertig dagen bij meer dan vijf procent van de drachtige dieren abortus optreedt. (p.53-54)	p.53-54
34	Maar nu is dus ontdekt dat veel meer bedrijven besmet zijn.	03.35	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
35	Maar er worden geen maatregelen genomen.	03.38	Een vervoersverbod om verspreiding tegen te gaan was voorafgaand aan het beschikbaar komen van de PCR-test op tankmelk geen zinvolle maatregel (p.60). De Commissie stelt vast dat onder meer een terkotschietende bronopsporing tot halverwege 2009 de discussie levend heeft gehouden of geiten al of niet de cruciale factor vormden in het Q-koortsverhaal (p.85). De tankmelktest voor melkvee was al in 2006 ingezet door de GD. Gezien het feit dat de PCR-test op melk van individuele geiten al bij aanvang van de epidemie beschikbaar was, heeft het naar mening van de Commissie lang geduurd voor de tankmelktest bij geiten operationeel werd (najaar 2009) Dat is jammer, omdat de uitkomsten van de tankmelksurveillance erg belangrijk bleken voor het handelingsperspectief bij de bestrijding. (p.86) De communicatie tssen de betrokken ministeries, LNV en VWS, laat geen grote fouten of gebreken zien, maar het duurde te lang totdat de overheidscommunicatie naar buiten voldoende gecentraliseerd, geïntegreerd, herkenbaar en uniform werd. De integratie van de overheidscommunicatie werd bemoeilijkt door de institutionele complexiteit rond het Q-koortsprobleem, waardoor een eenduidige regie pas laat gerealiseerd werd (p.97) Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiënemaatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107)	p.60, p.85, p.86, p.97, p.107
36	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Gezien de achtergrond van de grootste Q-koorts uitbraak ter wereld begrijp ik niet waarom zo'n conclusie niet opgepakt wordt en waarom daar niet mee verder wordt gegaan."	03.40	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
37	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Kwablijkerlijk, ze weten dat ze een goed instrument in handen hebben en dan laten ze dat liggen."	03.51	Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiënemaatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107)	p.107
38	Nieuwsuur stuit op dit nog onbekende verslag van januari 2009. (in beeld: Besmettingsgraad en diagnostiek van Q-koorts op melkgeitenbedrijven, Marjon van Stiphout, Gezondheidsdienst voor Dieren, Deventer, 06-10-2008 tot en met 26-01-2009)	03.56	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
39	Daarin staan zwart op wit de uitslagen van het tankmelkonderzoek 2008.	04.00	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
40	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Nou wat opvalt is dat er hier bedrijven geïdentificeerd worden met behulp van de tankmelktest waar geen abortusstorm heeft plaatsgevonden, waar wel een hoge uitscheiding was van de Q-koorts-bacterie in de tankmelk, dus ja zwaar positieve bedrijven. Ja, een hoge hoeveelheid Q-koorts-bacteriën in de tankmelk. Dus kwablijkerlijk hebben ze een test in handen ja die gewoon adequaat is om besmette bedrijven aan te tonen. Zeer besmette bedrijven."	04.06	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
41	De PCR-test voor tankmelkonderzoek wordt dus al gebruikt sinds 2008.	04.36	Bovendien gaven tankmelkmetingen vanaf begin 2009 aan dat - in tegenstelling tot de verwachting - de meeste melkgeitenbedrijven niet met Q-koorts besmet waren. (p.110)	
42	Maar in de hoorzitting zeggen de ministers wat anders.	04.41	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
43	Ab Klink, Oud-Minister van Volksgezondheid, hoorzitting Nationale Ombudsman april 2012: "Het enige wat er in 2009 gebeurde in vergelijking met 2007 en 8 is dat wij op grond van het feit dat wij toen alle locaties in beeld hadden vanwege een nieuwe test, de PCR-test, toen wisten we precies welke bedrijven besmet waren, dat we toen ook nauwgezet de locaties konden aangeven."	04.45	Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiënemaatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107) "In antwoord op de brieven van de GGD HvB van 2 en 15 juli 2009 geeft de minister van LNV op 10 september 2009 in een brief toelichting op de nieuwe aanpak van de Q-koorts. De besmetverklaring van bedrijven zal voortaan gebaseerd worden op de (herhaalde) resultaten van een PCR in tankmelk." (p.55) "De tankmelktest voor melkvee was al in 2006 ingezet door de GD. Gezien het feit dat de PCR-test op melk van individuele geiten al bij aanvang van de epidemie beschikbaar was, heeft het naar mening van de Commissie lang geduurd voor de tankmelktest bij geiten operationeel werd (najaar 2009) Dat is jammer, omdat de uitkomsten van de tankmelksurveillance erg belangrijk bleken voor het handelingsperspectief bij de bestrijding." (p.86)	p.107, p.55, p.86

44	Gerda Verburg, Oud-Minister van Landbouw, hoorzitting Nationale Ombudsman april 2012: "Vanaf oktober 2009 konden we dus via die melktanktest, die helemaal omgebouwd was en gevalideerd, op een zeer betrouwbare manier de bedrijven in kaart brengen waar sprake was van besmetting."	05.00	Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiëne maatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107) De Commissie Van Dijk rapporteert niet over de mate waarin de melktanktest is omgebouwd of gevalideerd.	p.107
45	De indruk wordt dus gewekt dat zo'n test heel moeilijk en ingewikkeld is en nog niet bestond voor geiten.	05.14	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
46	Maar in Frankrijk gebruiken ze de test al veel langer.	05.19	De meest betrouwbare test om C. burnetii direct te identificeren is de Polymerase Chain Reaction (PCR). Deze test was bij aanvang van de epidemie reeds beschreven en ook al op grote schaal toegepast, ondermeer in Frankrijk. (p.70)	p.70
47	(Vraaggesprek met Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige) Since when is it possible to detect Q-fever in bulk tank milk of goats? (in beeld vertaald: "Sinds wanneer is Q-koorts in tankmelk van geiten te traceren?")	05.24	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
48	Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige: "We use PCR to detect Q-fever in France in 2005." (In beeld vertaald: "Met de PCR-test hebben we in Frankrijk in 2005 al Q-koorts opgespoord")	05.28	De meest betrouwbare test om C. burnetii direct te identificeren is de Polymerase Chain Reaction (PCR). Deze test was bij aanvang van de epidemie reeds beschreven en ook al op grote schaal toegepast, ondermeer in Frankrijk. (p.70)	p.70
49	(Vraaggesprek met Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige) It was also bulk tank milk? (in beeld vertaald: "Dat was ook in tankmelk?")	05.36	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
50	Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige: "It was also bulk tank milk..." (in beeld vertaald: "Dat was ook in tankmelk.")	05.39	De PCR kan ook worden toegepast op tankmelk (p.71)	
51	Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige: "...to select the herd in which we want to look for the individual shedding." (In beeld vertaald: "Om de kudde te vinden waarin we besmette geiten konden zoeken.")	05.40	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
52	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "It was quite easy to understand where it come from..." (in beeld vertaald: "Het was simpel om de bron op te sporen.")	05.49	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
53	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "Because I will say, you know, there is, there have been plenty of outbreak in Europe, I don't know, fifteen or something like this." (in beeld vertaald: "Er zijn in Europa al veel uitbraken geweest. Vijftien of zo.")	05.51	Uitbraken van Q-koorts bij de mens die niet direct beroepsgerelateerd waren, hebben zich in de afgelopen decennia op verschillende plaatsen in Europa voorgedaan. (p.67)	p.67
54	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "All of them have been linked to goats or sheeps, so we know, in general, where it come from." (in beeld vertaald: "Allemaal in verband gebracht met geiten of schapen. Dat weet je dus al.")	06.00	In 2005 werd in Jena een duidelijke relatie tussen kans op infectie en nabijheid tot een schaapskudde vastgesteld (afstandstabel.) (p.75)	p.75
55	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "And it's very easy. There is, all the tools exist since..." (in beeld vertaald: "Daar zijn alle middelen voor beschikbaar.")	06.06	[PwC - Het rapport van de Commissie Van Dijk bevat op pagina 70 en 71 een omschrijving van wat in 2007 beschikbaar was op het terrein van de veterinaire routinediagnostiek.]	P.70-71
56	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "I mean, the first time that like bulk milk have been test by molecular techniques is in 1998, so everybody knew what to do so..." (in beeld vertaald: "De eerste keer dat tankmelk werd getest met de PCR-test was in 1998, dus iedereen weet wat er moet gebeuren.")	06.09	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
57	(Vraaggesprek met Didier Raoult, Q-koorts deskundige) Testing in bulk tank milk has been possible since 1998? (In beeld vertaald: "Dus testen van tankmelk is sinds 1998 mogelijk?")	06.19	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
58	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "Oh yeah. Oh yeah."	06.20	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
59	Dit jaar verschijnt deze wetenschappelijk publicatie met daarin het bewuste tankmelkonderzoek 2008. (in beeld: Coxielle burnetii in bulk tank milk samples from dairy goat and dairy sheep farms in The Netherlands in 2008)	06.24	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
60	Daaruit blijkt dat er geen test zelf is ontwikkeld, zoals oud-Minister Verburg zegt, maar dat er gebruik is gemaakt van een commerciële, Franse test, die gewoon, volgens de bijsluit, Q-koorts in geitenmelk kan aantonen.	06.30	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
61	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Bij geiten heb je dat je ook een soort van glijdende schaal hebt, want geiten scheiden, kunnen een beetje Q-koorts uitscheiden, of ze kunnen veel Q-koorts uitscheiden, dus je moet een soort van afkapwaarde zien te vinden."	06.43	Diagnostiek in de vroeg-acute fase berust op aantonen van C. burnetii-DNA in bloed, in sputum of andere materialen via PCR. De PCR is een relatief nieuwe techniek en de gevoeligheid ervan hant af van het stadium van de ziekte. Zodra antistoffen tegen C. burnetii verschijnen, neemt de gevoeligheid van de PCR voor het aantonen van acute Q-koorts snel af. (p.19)	p.19
62	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Goed nou die had de precedent of de fabrikant van de test voerde eigenlijk ook al een afkapwaarde aan, dus in principe was die al wel aanwezig."	06.57	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
63	(Vraaggesprek met Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige) How long does it take to validate the test to screen the goat milk? (in beeld vertaald: "Hoe lang duurt het om de test voor de geitenmelk te valideren?")	07.04	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
64	Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige: "When you use the commercial test will take a some weeks." (in beeld vertaald: "Bij een commerciële test duurt dat een paar weken.")	07.09	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
65	Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige: "Because it's easy to do." (in beeld vertaald: "Het is namelijk eenvoudig.")	07.16	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
66	(Vraaggesprek met Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige) Easy? (in beeld vertaald: "Eenvoudig?")	07.19	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
67	Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige: "Yes" (in beeld vertaald: "Ja.")	07.20	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
68	(Vraaggesprek met Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige) It's easy and it takes a couple of weeks? (in beeld vertaald: "En het duurt een paar weken?")	07.22	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	

69	Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige: "Two or three weeks, yes." (in beeld vertaald: "Twee of drie weken.")	07.23	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
70	Maar de Gezondheidsdienst voor Dieren houdt tegenover Nieuwsuur vol dat het heel logisch is dat het wel lang duurde.	07.26	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
71	Citaat in beeld en uitgesproken door voiceover: "We vonden dat we pas konden gaan valideren nadat we het hele seizoen door melkmonsters hadden genomen: voor, tijdens en na de dracht. Het begin van de validatie is in april 2009 en loopt tot en met september. In totaal 6 maanden. Dat is inderdaad een keuze."	07.33	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
72	Annie Rodolakis, Q-koorts deskundige: "I think that to validate the test, a commercial test, is not necessary, it's only to validate the monitoring or to make research on the epidemiology of the disease." (vertaald in beeld: "Voor het valideren van een commerciële test is dat niet nodig. Het is alleen nodig om de monitoring te valideren of om onderzoek te doen naar de verspreiding van de ziekte.")	07.50	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
73	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "I don't know what you name a validated test." (vertaald in beeld: "Wat is een gevalideerde test?")	08.08	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
74	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "The problem is that this is where it comes a politician and the administration." (vertaald in beeld: "Het probleem is politiek en administratief van aard.")	08.09	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
75	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "So if you want to say, well, we get an accredited test, that then which is validated by the European community and so on it can take you three years before you do this." (vertaald in beeld: "Als je zegt: we willen een geaccrediteerde test, dus gevalideerd door de Europese Unie kan dat wel drie jaar duren.")	08.10	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
76	Didier Raoult, Q-koorts deskundige: "But this is not an outbreak. In an outbreak you get the tool, you use the tool. If it's not perfect it's better than nothing." (in beeld vertaald: "Maar bij een uitbraak zoek je 'n hulpmiddel en je gebruikt 't. Niet perfect is beter dan niets.")	08.28	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
77	De Gezondheidsdienst voor Dieren laat eind 2008 mondeling aan het ministerie van Landbouw weten dat een derde van de geitenbedrijven waarschijnlijk besmet is. Dit bevestigt het ministerie aan Nieuwsuur.		Op 20 oktober 2008 vindt in Den Bosch een 'regionaal afstemmingsoverleg' plaats. Hier wordt een aantal noten gekraakt die later een apart leven gaal leiden. Opmerkelijk is de oproep van LNV aan partijen om 'zich voor 2009 voor te bereiden op het ergste en te hopen op het beste'. (p.91) De commissie stelt wel vast dan een maand later, op 19 november 2008, in de Q-koortsbestrijding, een nieuw gremium in het leven is geroepen: het 'Deskundigen-beraad'. Dit overleg, ook bijeen geroepen door Clb/LCI, worden gevraagd om een beoordeling te geven over de aanpak van de Q-koortsbestrijding tot op dat moment. Deelnemers zijn vertegenwoordigers van VWS, LNV, GD, VWA, LTO, faculteit Diergeneeskunde, CVI, GGD HvB en RIVM/Clb (EPI, LCI, LZO). De conclusies en de daaropvolgende adviezen worden 4 december 2008 aan de minister den de DG Volksgezondheid van VWS aangeboden. (p.91)	p.91
78	Er worden geen maatregelen genomen.	08.47	Bovendien gaven tankmelkmetingen vanaf begin 2009 aan dat - in tegenstelling tot de verwachting - de meeste melkgeitenbedrijven niet met Q-koorts besmet waren. (p.110) Hierop paste LNV haar opvatting aan en ontstond de bereidheid - en wel per direct - om interventies te plannen specifiek gericht op besmette melkgeitenbedrijven. (p.110) Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiëne maatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107)	p.110, p.107
79	En de minister wordt ook niet geïnformeerd.	08.48	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
80	Voiceover: "Omdat de voorlopige uitslagen van lopend onderzoek geen onverwacht beeld gaven en de herhaalbaarheid van de uitslagen nog onderzocht moest worden, zijn de uitslagen niet met de minister gedeeld."	08.50	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
81	Peter Wever, arts-microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis: "Als er adequatere maatregelen waren genomen, dus inderdaad een transport verbod, misschien wel een fokverbod, dat er dan een groot deel van de mensen in 2009 niet ziek hadden hoeven worden. En als je dat geweten had, had je mensen beter kunnen informeren."	09.02	Ze [PwC: De Commissie] stelt vast dat de meldingsplicht bij geiten en schapen pas laat werd ingesteld; dat de hygiëne maatregelen traag en aanvankelijk weinig dwingend zijn geïmplementeerd; het vaccin veelal beschikbaar kwam terwijl een groot deel van de geiten al drachtig was; en dat de melktankmonitoring later is ingezet dan mogelijk. (p.107) De Commissie constateert dat er op verschillende momenten doortastender had kunnen en moeten worden opgetreden. In het verlengde van wat de Commissie hierover in Hoofdstuk 7 van dit rapport opmerkt, kan echter ook nu niet met zekerheid worden gezegd dat de uitkomst en het ziekteverloop dan ook daadwerkelijk anders waren geweest. (p.109)	p.109
82	Pas een half jaar later wordt Minister Verburg op de hoogte gesteld van het feit dan één derde van de bedrijven besmet is.	09.18	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	
83	Gerda Verburg, Oud-Minister van Landbouw, hoorzitting Nationale Ombudsman april 2012: "De humane zorg en de aandacht voor Q-koorts patiënten moet absoluut voorrang hebben, daar is geen moment van twijfel in het hele proces, wat mij betreft, rond geweest."	09.24	Een opmerkelijk punt betreft de verschillende werkwijzen c.q. verschillen in 'beleidslogica' van VWS en LNV als het gaat om 'ht bewijs' dat melkgeitenbedrijven de meest waarschijnlijke infectiebron van de Q-koorts onder mensen waren. In de werkwijze van VWS volstond het gegeven van de clustering van humane gevallen rond melkgeitenbedrijven met abortusuitbraken. Voor VWS gold de kennis, dat geiten en schapen de meest voorkomende bron van Q-koortsuitbraken bij de mens zijn, als voldoende basis voor eerste interventies. LNV bleef wijzen op het gebrek aan wetenschappelijk bewijs van causaliteit. Dat was in haar perceptie noodzakelijk vanwege te verwachten juridische toetsing van maatregelen. p.109-110.	p.109-110
84	Ab Klink, Oud-Minister van Volksgezondheid, hoorzitting Nationale Ombudsman april 2012: "Ik ben de laatste eerlijk gezegd die niet zou durven te erkennen dat er fouten gemaakt zijn en nogmaals, als ze komen, ook van de kant van de patiënten, be my guest, echt, ik heb er helemaal geen last van om dingen te ontkennen, of eh te erkennen, die fout gegaan zijn. Maar het is juist, ik duik er juist zo goed in om te weten klopt het nou? En hebben we fouten gemaakt? Want die wil ook ik weten."	09.36	Niet over gerapporteerd door Commissie Van Dijk	